Bülent Duru, "İklimsel Adalet İçin Yeni Bir Girişim: Halkların İklim Değişikliği Protokolü", Birikim Dergisi: Güncel Web Sitesi (07.07.2008).
http://www.birikimdergisi.com/guncel/iklimsel-adalet-icin-yeni-bir-girisim-halklarin-iklim-degisikligi-protokolu

İklimsel Adalet İçin Yeni Bir Girişim

Halkların İklim Değişikliği Protokolü

Bülent Duru*

Belki de dünyanın en ünlü anlaşması olan Kyoto Protokolü'nü duymayanımız yoktur. Geçtiğimiz yıl Nobel ve Oskar ödüllerinin iklim değişikliği ile ilgili çalışmalara verilmesi Protokol'ün popülerliğini daha da artırdı.[1] Bütün dünyada olduğu gibi bizde de çevreciler bir an önce Kyoto'nun gereklerini yerine getirmemiz yönünde çağrılar yapıyorlar. Bir anlamda Kyoto Protokolü, doğaya saygının, sağduyunun, dayanışmanın, eşitliğin, barışın, kısacası toplumsal adaletin simgesi haline geliverdi. Acaba gerçekten öyle mi?

İşin aslına bakılırsa Kyoto Protokolü de, diğer bütün uluslararası anlaşmalar gibi, dünyadaki güçler dengesinin bir yansıması yalnızca. Protokolün bütün kuralları, Kuzey'in ekonomik büyümesini çevreci bir yaklaşımla yeniden düzenlemeye yönelik olarak hazırlanmış. İklim değişikliği sorununun ortaya çıkmasından birinci derecede sorumlu olan sanayileşmiş ülkelere öngörülen yaptırımlar da, yalnızca salım (emisyon) indirimlerine gitmek ve azgelişmiş ülkelere mali-teknik destek vermekle sınırlandırılmış.

1997 yılından beri her yıl düzenli olarak yapılan toplantılarla geliştirilmeye çalışılan Kyoto düzeneği zaman içinde o kadar çok küresel piyasanın içine girdi ki, artık gelişmiş ekonomiler parasını vererek başkalarının kirletme hakkını satın alabilecek duruma geldiler. Örneğin Protokol'ün "salım ticareti" düzeneğine göre, bir ülke, henüz kirletme kotasını doldurmamış bir diğer ülkenin payının bir bölümünü satın alabilecektir. Buna benzer biçimde aynı ülke, Protokol'ün gereklerini, salım indirimine gitmeden, yoksul bir ülkedeki temiz enerji projelerini destekleyerek de yerine getirebilecektir. Yine aynı ülkenin ormanlar gibi geniş yutak[2] alanları varsa, bir bölüm kirletme hakkını da bunlardan kazanabilecektir.

Sözün özü, "Kyoto Protokolü'ne göre ülkeler yüzde şu kadar salım indirimine gideceklerdir" gibi anlatımlar gerçeği yansıtmamakta, yukarıda sözü edilen istisnalar, Protokol'ün izin verdiği salım oranından düşülünce, gerçek indirim açıklanan rakamın ancak yarısına denk gelebilmektedir. Kyoto Protokolü, sanıldığının aksine iklim değişikliği konusunda bir umut olma niteliğini giderek yitirmektedir.

İşte bu yazıda, Kyoto Protokolü'ne alternatif olarak, bağımsız sivil girişimler tarafından "Halkların İklim Değişikliği Protokolü" metnine yer vereceğiz.[3] Şimdilik tasarı halinde bulunan alternatif Protokol bir yandan Kyoto sürecini eleştirirken, bir yandan da olası çözüm yollarının neler olabileceğini göstermeye çalışıyor.

---

* AÜ SBF

[1] Al Gore, 2007 Nobel Barış Ödülü'nü Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli ile paylaşırken, küresel ısınma konusunu işleyen Uygunsuz Gerçek (An Inconvenient Truth) adlı filmi de, en iyi belgesel ve en iyi özgün müzik dallarında Oskar ödülüne değer görüldü. Konuya ilişkin eleştirel bir çalışma için bkz. İlhami Ünver, "Barış Ödülü'nün Üzerinde İklim Değişikliği Gölgesi", *Mülkiye Dergisi, İklim Değişikliği Özel Sayısı*, Yaz 2008, S.259.

[2] Yutak (Sink): Sera etkisi yaratan gazların miktarını azaltan okyanuslar, ormanlar, bitkiler gibi doğal varlıklar.

[3] "*Statement of Support for the People's Protocol on Climate Change"* başlığını taşıyan taslak protokol http://www.petitiononline.com/ppcc/petition.html adresinde imzaya açılmış durumda.

"Halkların İklim Değişikliği Protokolü", Kyoto Protokolü'nün ikinci dönemini, yani 2012 sonrasını, belirlemek üzere 2007'de Bali'deki resmi konferansa alternatif olarak düzenlenen toplantılarda oluşturuldu. İklim değişikliğinden en çok etkilenecek ülkeleri, toplulukları, yoksulları, yerli halkları, kısaca Kyoto görüşmelerinde kendilerine yer bulamayan kitleleri temsil eden örgütlerin öncülüğünde başlatılan girişimin sloganı "İklimsel Adalet, Şimdi!" idi.[4] Bu açıdan Bali'nin asıl katkısını, salonlarda sürdürülen resmi görüşmeler sonucu ulaşılan belgelerde değil, sokaklarda iklim adaleti için başlatılan hareketin ürünlerinde aramak yanlış olmayacaktır.[5] Endonezya, Filipinler ve Avustralya'dan gelen eylemcilerin hazırladığı taslak niteliğindeki "Halkların İklim Değişikliği Protokolü" Aralık ayında Polonya'da yapılacak görüşmeler için geliştirilmeye çalışılıyor.

İklim değişikliğini, bir çevre sorunu olarak değil, bir toplumsal adalet sorunu olarak ele alan Protokol, sorunun özünde küreselleşme ve pazar ekonomisinin bulunduğunu belirterek, Kuzey ülkelerini, ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesinin bir gereği olarak, tarihi sorumluluklarının bilincinde olmaya davet ediyor. Bu açıdan Kyoto sonrası gelişmeleri etkileme gizilgücünü de içinde taşıyor.

Bunca olumsuz yönüne karşın Kyoto Protokolü, iklim değişikliği konusunda çalabileceğimiz tek kapı durumunda. Aşağıda tam metnini bulabileceğiniz "Halkların İklim Değişikliği Protokolü" ise çalınabilecek başka kapıların da olduğunu göstermeye yönelik bir çaba niteliği taşıyor. Sözü ona bırakalım.

~

Halkların İklim Değişikliği Protokolü

Önsöz

Gezegenimiz korkunç boyutlara ulaşan iklim değişikliği krizi ile karşı karşıya. Durumu tersine çevirmek için etkili eylemler gerekiyor. Küresel sıcaklıklar son 50 yılda, geçtiğimiz yüzyıldakinden iki kat kadar daha hızlı arttı; gelecek yıllarda daha da hızlı artması bekleniyor. 1995–2006 arasındaki dönem, en sıcak 12 yıl olarak kayıtlara geçti. Bu kötü hava koşulları çevre üzerinde ağır baskılarda bulunuyor, yaşamları ve yaşam düzenlerini alt üst ediyor; özellikle de yoksulları ve kırılgan kesimleri.

[4] Platformda yer alan örgüt ve topluluklar şöyle: Carbon Trade Watch, Transnational Institute; Center for Environmental Concerns; Focus on the Global South; Freedom from Debt Coalition, Philippines; Friends of the Earth International; Gendercc - Women for Climate Justice, Global Forest Coalition; Global Justice Ecology Project; International Forum on Globalization; Kalikasan-Peoples Network for the Environment (Kalikasan-PNE); La Via Campesina; Members of the Durban Group for Climate Justice; Oilwatch; Pacific Indigenous Peoples Environment Coalition, Aotearoa/New Zealand; Sustainable Energy and Economy Network; The Indigenous Environmental Network; Third World Network; WALHI/ Friends of the Earth Indonesia; World Rainforest Movement.

[5] 2007 Bali Konferansı'ndan alınan kararlar ve "Halkların İklim Değişikliği Protokolü" hakkında daha geniş bilgi için Bkz. Ian Angus, "Time for a Different Kind of Climate Politics", Monthly Review, January 01, 2008 ve Bülent Duru, "Kyoto Protokolü'nden Halkların Protokolüne: Kyoto Sonrası (2012) için İklim Değişikliği Görüşmeleri", *Mülkiye Dergisi, İklim Değişikliği Özel Sayısı*, Yaz 2008, S.259.

Söz konusu tehlikeli iklim değişikliği, insan kaynaklı sera gazlarının atmosferde bugüne değin görülmemiş biçimde artmasından kaynaklanmaktadır. En tehlikeli artış, sanayi, ticaret, ulaştırma ve savunma sektörlerinin yaydığı karbondioksit salımlarında (emisyonlarında) görülmektedir. Yeryüzünün söz konusu salımları yok etme kapasitesi, giderek yaygınlaşan ormansızlaşma yüzünden zarar görmektedir. Sonuç olarak bugün atmosferdeki karbondioksit yoğunlaşması, son 650.000 yıldaki doğal düzeyinden çok daha yükseğe erişmiştir. Yine, sanayi ve tarımdan kaynaklanan metan ve nitro oksit yoğunlaşmasının çok hızlı biçimde artmasının küresel ısınmada rolü büyüktür.

İklim değişikliği, aşırı sıcaklıklar ve yağmurların yanı sıra, tropik kasırgalar, tayfunlar ve fırtınalarla birlikte dünyanın bütün insanlarını olumsuz etkileyecektir. Afrika, Asya ve Latin Amerika'da yılın verimli dönemleri daha kısa sürecek, elde edilen ürünlerde azalma görülecek, tarım alanları kaybolacak ya da tahrip olacak, tarım ürünlerinde düşüşler gözlenecek ve içme suyu kıtlığı ile karşı karşıya kalınacaktır. Afrika'daki kuraklık, açlığı ve kıtlığı beraberinde getirecektir. Asya daha şimdiden, sel, çığ, heyelan gibi hastalık ve ölümleri artıran olaylarla karşı karşıya kalmaktadır. Latin Amerika'da, tropikal ormanlarda sıcaklığın artması ve biyolojik çeşitliliğin azalması yerli topluluklara zarar verecektir. Küresel olarak deniz düzeyinin yükselmesi, düşük düzeydeki yerlerin sular altında kalmasına yol açacak, fırtınaların yarattığı dalgaların artması kıyıda yaşayan toplulukları tehdit edecek ve deniz suyu sıcaklığının yükselmesi balık stoklarını azaltacaktır.

Geçen yüzyıllar, teknolojinin, üretimin ve insanlığın büyük adımlarla ilerlemesine tanıklık etti; ancak bu gelişmeler, küresel ekolojik ve ekonomik yıkımların gölgesi altında kaldı. Ayrıcalıklı küresel seçkinler, kayıtsızca kâr amaçlı üretim ve aşırı tüketim içindeyken, geniş kitleler, yalnızca temel yaşamsal gereksinimlerini karşılama kaygısı ve yoksulluk içinde bulunmaktadır. Daha çok Kuzey ülkelerinde kurulu bulunan ve faaliyetleri Güney'e uzanan dünyanın en büyük ulusötesi şirketleri bu aşırılıkların ön saflarında yer alıyor. Gerçekte günümüzün güçlü, sanayileşmiş ülkeleri, Güney'in insani ve doğal kaynaklarını acımasız bir biçimde sömürmektedir. Sömürünün, yapısal yoksulluğun ve küresel ısınmanın kalbinde, büyüme ve kâr peşinde koşma yatmaktadır.

Küresel iklim değişikliği ile mücadele için işbirliğine giderek ortak eyleme geçme yönünde oldukça bilinen bir tasarı bulunuyor. Bu açıdan, 1992 İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü bir dönüm noktası olarak görülebilir. Ancak henüz, ne sorun çözülebildi, ne de gidiş tersine çevrilebildi; gerçekte Kyoto Protokolü'nün koyduğu hedeflerde ve takvimde herhangi bir yol alınamadığından durum daha da kötüleşti. Bundan da önemlisi Kyoto Protokolü, iklim değişikliğinin gerçek nedenlerini –küreselleşmeyi ve ulusötesi şirketlerin çılgın bir biçimde kar peşinde koşmasını- tam olarak kavrayabilmiş değil. Kyoto Protokolü süreci, enerji kaynaklarının ve arzının piyasalaştırılması yoluyla iklim krizinde sorumluluk ve hesap verme duygularının aşınmasına neden olmaktadır. Salım indirimi ve ticareti sistemleri, zararı karşılamada ortaya çıkacak maliyetlerin zenginlere değil de yoksullara yüklenmesine yol açmakta, yeni bağımlılık ilişkileri yaratmakta, kirleten firmaları ödüllendirmekte ve onlar için yeni kâr olanakları yaratmaktadır. Kuzeyin ulusötesi şirketleri ve girişimcileri, yerel seçkinleri denetim altına alıp onlarla işbirliğine giderek ve kapitalist sistem içindeki yıkıcı üretim ve tüketim süreçleri içine çekerek, enerji yoğun yatırımlarını Güney ülkelerine kaydırdılar.

Daha da önemlisi, Kyoto Protokolü, özellikle Güney'deki, sorundan en çok etkilenecek yerli toplulukları ve halkları dikkate almamaktadır. Onların yaşamlarına, sağlıklarına ve refahlarına gelecek zararı görmezden gelmektedir. Yaşamsal öneme sahip gelişme ilkelerini, özellikle de halkların kendi doğal kaynakları üzerindeki egemenliği ilkesini, göz önünde bulundurmamaktadır.

Sorunun ağırlığı, kapsamı ve derinliği güçlü bir biçimde ortak çabayı ve işbirliğini gerektirmektedir. Hiçbir ülke ya da halk, sorunun kökenine yönelmede tek başına başarılı olamayacaktır. İklimde yaşanan değişiklikler uzun zaman dilimlerinde gerçekleştiğinden, bugün sera etkisi yaratan gaz salımlarını sabit düzeyde tutmak, küresel sıcakların artması üstünde hemen etkide bulunmayacaktır; bu

yüzden sorundan öncelikle etkilenecek olan yoksullar ve marjinal konumda bırakılmış kesimler için küresel ölçekte sorumluluk alınmalıdır.

Bu bildirge, uluslararası alandaki çabalara ve halkların, iklim değişikliği ile ona bağlı olarak ortaya çıkan ekolojik ve sosyo-ekonomik yıkıma karşı mücadelesine yol gösterecek değerleri ve ilkeleri içermektedir.

Değerler ve İlkeler

Biz, Dünya halkları, gelişme için yaşamsal önem taşıyan şu değer ve ilkeler altında kenetlenmiş bulunuyoruz: Toplumsal adalet, demokrasi, eşitlik, cinslerarası eşitlik, insan hakları ve onuruna saygı, çevreye saygı, egemenlik, özgürlük, serbestlik ve kendi kaderini tayin hakkı, kardeşlik, toplumsal dayanışma, katılım ve yetki verme. Önümüzde duran küresel iklim değişikliği sorunu karşısında, bu ilkeleri aşağıdaki gibi açıklayabiliriz:

1. İklim krizinin sistemik kökenlerini, küçük bir seçkin grubunun orantısız sorumluluğunu, çoğunluğun olumsuz sonuçlardan daha çok etkilenmesini, soruna adil olmayan biçimde yanıt aranmasını gözönünde bulundurarak ve halkların gelişme özlemlerini iklim krizinden bağımsız biçimde meşru görerek, toplumsal adalet güvence altına alınmalıdır.

> 1.1. İklim değişikliği yalnızca çevresel bir sorun olarak değil, bir toplumsal adalet sorunu olarak da algılanmalıdır; sorunun kökeninde, acımasız özel kâr ve biriktirme güdüsü ile biçimlenen kapitalist sistem altındaki küresel ekonomi bulunmaktadır.
>
> 1.2. Kuzey ve ulusötesi şirketler tarafından yönlendirilen bugünkü küresel ekonomik düzen, aşırı sömürünün, kaynakların tahrip edilmesinin, enerji kaynaklarının maliyeti düşünülmeyecek bir biçimde kullanılmasının ve sera etkisi yaratan gazların yoğun biçimde atmosfere bırakılmasının temel nedenidir.
>
> 1.3. Bundan ötürü, "küreselleşmenin" getirdiği "serbest piyasa" politikalarını ve bu anlayışın bütün Güney'e ve ekonominin tüm sektörlerine saldırganca yayılması ile halkların ve yeryüzünün ulusötesi şirketler tarafından sömürülmesini kınıyoruz.
>
> 1.4. Neo-liberal politikalar, Dünya Ticaret Örgütü gibi örgütler, bölgesel ve iki taraflı serbest ticaret anlaşmaları, yatırım anlaşmaları ve koşullu yardımlar sayesinde güç kazanan yabancı hükümetler aracılığı ile özellikle bütün Güney halklarına benimsetilmektedir.
>
> 1.5. Güney ülkelerinin yaydığı varsayılan salımların önemli bir bölümü, Kuzey'in, Güney'e yerleştirdiği ulusötesi şirketlerin, yerel işgücünü ve doğal kaynakları sömüren enerji yoğun faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Latin Amerika, Asya ve Afrika'da görülen yoğun ormansızlaşmanın çoğu Kuzey'in ulusötesi şirketlerinin yürüttüğü kereste ticareti, tarım, madencilik ve baraj projelerinden kaynaklanmaktadır.

2. İklim değişikliği sorununa karşı mücadelede egemenlik, halkların toplumsal hareketler ve katılımcı bir biçimde oluşturulan kurumları aracılığıyla kendi yetki alanlarına sahip çıkmaları anlamına gelmektedir

> 2.1. İklim değişikliğinden en çok etkilenecek olan topluluk ve halkların, sorunun ortaya konması ve çözüm için yöntemler belirlenmesi amacını taşıyan, yerel, ulusal, bölgesel ve küresel düzeylerdeki çalışma ve zirvelerde yer almaları yaşamsal önem taşımaktadır.

2.2. Sivil toplumu ve toplumsal hareketleri, özellikle de sorunun çözümünde vazgeçilmez biçimde itici güç olacak yerel halk örgütlenmesini ve mücadelesini güçlendirmek için herhangi bir çaba harcanmamaktadır. İklim değişikliği sorununu çözmede halkların kendi doğal kaynakları üzerindeki egemenliği temel öneme sahiptir; bu yüzden söz konusu egemenliğin tanınması gerekmektedir.

2.3. Kuzey'de ve özellikle de Güney'de, yönetişim sürecine halkların katılımı engellendiğinden ayrıcalıklı seçkinlerin ve şirketlerin çıkarları sosyo-ekonomik siyasetin belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

3. Çevreye saygı, parasal kaygıları ekolojik önceliklere tercih eden piyasa düzeneklerinin reddedilmesi anlamına gelmektedir. Yeryüzünün ve halklarının gereksinimleri, büyüme ve kâr elde etme isteğinden önce gelmelidir.

3.1. Doğa herkes için yaşamsal önem taşır; doğal kaynaklarsa sürekli ekonomik büyüme, sürdürülebilir insani gelişimin sağlanması ile yoksulluğun, hastalıkların ve açlığın önlenmesinde temel bir yere sahiptir. Halkların, bütün insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlandığı ve gelecek kuşakların bu haklardan yoksun bırakılmadığı toplumları kurma sözünü veriyoruz.

3.2. Halkların ve yeryüzünün gereksinimleri, küresel sermayeden ve özel çıkarlardan önce gelmelidir. Yeryüzünün kaynakları, özel çıkarlar doğrultusunda alınıp satılabilen, biriktirilebilen ve üzerinde tekel kurulabilen mülkiyet haklarını belirleme işlevine indirgenmemelidir.

3.3. Nüfus büyümesi insanlığın doğaya olan ihtiyacını artırmaktadır, ancak yeryüzü kaynakları, üretim, kaynak kullanımı ve tüketim aşamaları, kâr elde amacı doğrultusunda değil de, halkların gereksinimlerini karşılayacak biçimde örgütlendiğinde söz konusu ihtiyaçları karşılamak için yeterli olacaktır.

4. Ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluk ilkesinde dile getirilen sorumluluk ilkesi, küresel olarak adil biçimde oluşturulmuş bir düzeneğin kurulmasını gerektirmektedir. Kuzey ülkeleri tarih boyunca gerçekleştirdikleri salım miktarlarıyla orantısız bir sorumluluk yüklenmişlerdir.

4.1. İklim değişikliğinin olumsuz sonuçlarından en çok etkilenecek olanlar yoksullar ve marjinal konuma itilmiş topluluklar olacaktır.

4.2. Tüketim düzeyleri aşırı boyutlara varan bir seçkin kitle bulunuyor; eğer geniş kesimlerin temel yaşamsal gereksinimleri karşılanamazsa, söz konusu seçkin kitlenin aynı tüketim eğilimini sürdürmesi mümkün olmayacaktır. Toplumun söz konusu seçkin kesimi iklim krizinde en büyük sorumluluğu taşımalıdır.

4.3. İnsanlığın büyük bir bölümü, yaşamlarının sürdürebilmek için, iklim ve doğal çevrenin durumuna benzer biçimde, doğal kaynaklara daha çok bağımlıdırlar. Tarıma dayalı topluluklara, yerli halklara, balıkçılıkla geçimini sağlayan köylülere ve diğer marjinal konuma itilmiş, yoksul, kırsal üreticilere özel önem verilmelidir.

4.4. Uyum, iklim değişikliğinin kabul edilmesi anlamına gelmemektedir; küresel ısınmayı durdurmak için küresel çabalar ortaya koyarken, ilk olarak iklim değişikliğinin hemen ortaya çıkaracağı sorunları gidermek gerekecektir.

Amaç ve Hedefler

1. Sorunun çözümünde gerçek bir ilerleme yaşanması için, karşılıklı anlaşmazlık ve itirazlar, konuyu bütünleşik ve eşgüdüm içinde ele alan bir yaklaşımla değerlendirilmelidir.

2. Temel değer yargılarımız ve ilkelerimize uygun olarak, sera etkisi yaratan gazların salımında önemli indirimlere gideceğimiz sözünü veriyoruz.

3. Bunun da ötesinde, yukarıda açıklanan temel ilkelerle uyumlu bir uluslararası iklim değişikliği anlaşması için çalışmaya hazır olduğumuzu açıklıyoruz.

4. İklim değişikliğini önlemeye yönelik çabaların, yalnızca uyum ve sorunları azaltma olmadığına, bütün ekonomik yapıyı ekolojik açıdan yeterli ve sürdürülebilir olma yönünde değiştirme olduğuna inanıyoruz.

5. Kyoto Protokolü, 2012 sonrasına ilişkin yeni bir protokol üzerinde anlaşmaya varmak için elverişli hükümler öngörmemektedir.

a. İklim değişikliği sorununu çözmede, ekonomik faaliyetlerin ve kâr sisteminin bugünkü biçiminin sürmesine yol açacak piyasaya dayalı düzenekleri reddediyoruz; sera etkisi yaratan gaz salımlarına ilişkin yükleri Güney'in halklarına bırakan şirketlerin karşısındayız.

b. Teknolojik gelişmelerin iklim değişikliği sorununa yönelmede önemli bir rol oynayabileceğini kabul ediyoruz; ancak teknoloji tek başına, sorunun temel nedenlerine yönelmediği sürece yeterli olmayacaktır.

6. İnsanlığın ilerlemesini, yaşamı, sağlığı ve refahı korumak için, toplumsal olarak adil, demokratik ve ekolojik olarak sürdürülebilir bir ekonomik sisteme gereksinim bulunmaktadır. Bu sistem, insan odaklı bir tarımsal ve endüstriyel gelişmeyi gerektirmektedir.

7. Halklar, iklim değişikliği sorununu çözmek için gerçek bir dayanışma içine girmeli, küresel seçkinlerin ve onların işbirlikçilerinin küçük özel çıkarlarını temsil eden ulusötesi şirketlere, uluslararası mali kurumlara ve hükümetlere bağımlı olmamalı, doğal kaynakları üzerinde tam bir denetim kurmalıdır. Ancak böylece halkların kendi doğal kaynakları üzerindeki egemenliği sağlanmış olacaktır.

8. Sonuç olarak, aşağıdaki amaçlara ulaşmak için çaba göstereceğiz:

a. Ülkelerin kendi kaynakları ve üretim varlıkları üzerindeki sahipliği;

b. Bu kaynakların kullanılmasında ve korunmasında, ulusal düzeydeki yönetimin ya da kamu kesimi-halk ortaklığının yanı sıra, yönetim sürecine ve kararların alınmasına toplulukların katılımının sağlanması;

c. Karar alma sürecinde ve ürünlerin doğadan elde edilmesinden, işlemden geçirilmesinden ve satışından elde edilen gelirlerin dağıtımında açıklığın sağlanması;

d. Ekonomik çeşitlilik ile şimdiki ve gelecek kuşakların, özellikle de yoksul ve toplumda marjinal konuma itilmişlerin ortak gereksinimlerini karşılamak için kapsamlı bir ulusal politika çerçevesinin belirlenmesi;

e. Yeniden dönüşüm yöntemleri, yenilebilir enerji ve sürdürülebilir olmayan üretim araçları için yeni seçenekler konusunda araştırma ve geliştirme için ulusal bir programın oluşturulması;

f. Ekoloji ve toplumsal açıdan sorumlu tüketiciler konusunda eğitim verilmesi;

g. Küresel varlıklar ya da denizler, nehirler, ormanlar ve iklim gibi ortak kaynaklardan dayanışma içinde yararlanma konusunda diğer ülkelerle anlaşmalara gidilmesi.

9. Toplumsal dönüşümü sağlamaya yönelik alternatif görüşlerimizi ve eylem programımızı yaşama geçirmek için halk eğitiminin, örgütlenmenin ve bir seferberlik başlatmanın önemli olduğunu düşünüyoruz. İlerici yönde bir gündem belirleyen hükümetlerin olduğu yerlerde bile ilgimizi canlı tutmamız, onların halk katılımı ve seferberlik yoluyla sorumluluklarının bilincinde olmalarını sağlamamız gerekmektedir. Çoğunluğun ve marjinal konuma itilmişlerin çıkarlarını uzlaştırmak gibi kritik bir noktadayız.

10. Dünya çapında ortaya çıkan iklim krizi hareketlerini daha da geliştirmeye söz veriyoruz. Sera etkisi yaratan gaz salımlarına karşı yerel düzeyde gösterilen tepkiler dünyanın her tarafına yayılmakta ve her geçen gün daha da güçlenmektedir.

11. Güney ülkelerini iklim değişikliği sorunu ile mücadele etmelerinde uyum fonunun destekleyici rolünü kabul ediyoruz. Bugünkü iklim krizinden önemli ölçüde Kuzey'in sorumlu olması, mali açıdan destekleme sorumluluğunun da önemli ölçüde Kuzey'e ait olması anlamına gelmektedir. Çok küçük miktarlarda mali aktarımı içeren uyum fonu fiyaskosunu bir kez daha dile getiriyoruz ve Dünya Bankası'nın yaptığı türden çalışmaları - uyum fonlarındaki paranın iklim değişikliği sorununun gerçek nedenlerine değil de başka yönlere yöneltilmesi - kınıyoruz. Uyum fonları geleneksel denizaşırı gelişme yardımlarının üzerinde ve ötesinde olmalıdır.

12. Onarıcı yöndeki adalet anlayışı, sorumluluğun, ülke temelinde değil, daha çok kirletici temelinde, geçmişten günümüze kişi başına düşen salım miktarına göre belirlenmesini gerektirir. Uyumun asıl yükü, Kuzey ülkelerinde ve (nerede konumlanıyorsa) ulusötesi şirketlerde olduğu kadar, zararın ortaya çıkmasında rol oynayan ve aynı zamanda zararlardan çıkar elde eden Güney'in seçkinlerinin üzerinde de olmalıdır. Bütün bunlar kuşkusuz Kuzey'in şu sözleri vermesini ve somut adımları atmasını gerekmektedir:

a. Bütün enerji kullanımlarını kökten bir biçimde azaltmaları ve enerji etkinliğini yükseltmeleri;

b. Güney'de iklim krizinden doğrudan doğruya etkilenen kesimler için koşulsuz mali yardımları artırmaları;

c. Kuzey'in kirletici sanayilerini Güney'e aktarmalarına son vermesini de kapsamak üzere, sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin ve Güney'in yaşam koşullarını etkileyebilecek yöndeki uluslararası ticaret ve yatırım kurallarını gözden geçirmeleri.

13. Kuzey ve Güney ülkelerinde sera etkisi yaratan gazların salımlarının önemli ölçüde düşürülmesi gerektiğine inanıyoruz. İklim değişikliği üzerine eylemler yalnızca Güney salımlarına yöneldiğinde başarılı olabilir; bu da ancak Kuzey'den Güney'e mali tazminatlar yoluyla gerçekleşebilir. Söz konusu

aktarım, Kuzey'in ve özellikle de Kuzey'in ulusötesi şirketlerinin katkısı ile bir küresel uyum fonunun kurulmasını gerektirmektedir.